

DOĞU AKDENİZ ENERJİ DENKLEMİNDE AVRUPA BİRLİĞİ

Doğu Akdeniz'de zengin enerji kaynaklarının tespiti ilk etapta Kıbrıs meselesinin çözümü konusunda olumlu bir beklenti yaratmış olsa da özellikle Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) adadaki Türklerin haklarını göz ardı ederek tek taraflı hareket etmesi sonrasında uyuşmazlığı daha da derinleştirmiştir.

Doç. Dr. Taylan Özgür Kaya

*Necmettin Erbakan Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü*

Doğu Akdeniz bölgesinde zengin hidrokarbon rezervlerinin tespit edilmesi sonrasında gerek bölge ülkeleri gerekse küresel aktörler, bu rezervlerin çıkarılması ve dünya piyasalarına ulaştırılması konusunda çabalara girişmişlerdir. Bu amaçla ilk olarak bölge ülkeleri

münhasır ekonomik bölgeleri (MEB) tespit etme ve daha sonrasında kendi MEB alanlarında doğal gaz arama çalışmalarına başlamışlardır. Doğu Akdeniz'de zengin enerji kaynaklarının tespiti ilk etapta Kıbrıs meselesinin çözümü konusunda olumlu bir beklenti yaratmış olsa da özellikle Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) adadaki Türklerin haklarını göz ardı ederek tek taraflı hareket etmesi uyuşmazlığı daha da derinleştirmiştir. GKRY'nin adanın tek temsilcisi olarak diğer kıyıdaş ülkeler olan Mısır, Lübnan, Suriye ve İsrail ile MEB anlaşmaları imzalaması ve bu alanlarda küresel petrol şirketlerine ruhsatlar vermeye başlaması, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) tepkisini çekmiştir. Rum Yönetimi'nin bu tek taraflı adımlarının adadaki Türklerin haklarının ihlali olduğunu ileri süren Türkiye, konuyu Birleşmiş Milletler (BM) gündemine taşımış ve kendi MEB alanlarını BM nezdinde onay-

latarak bu alanlarda Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) arama ruhsatı vermiştir.

Bu noktada GKRY'nin MEB olarak ilan ettiği bazı parsellerin bir bölümü ile Türkiye'nin TPAO'ya ruhsat verdiği parsellerin çakışması bölgedeki gerginliği artırmıştır. Özellikle 2018 başlarında GKRY'nin ruhsat verdiği İtalyan ENI şirketine ait sondaj gemisine Türk savaş gemilerinin Kıbrıs açıklarında engel olması bölgedeki gerilimi tırmandırmıştır. Rum Yö-

netimi'nin bu adımlarına karşılık Türkiye'nin önce Barbaros Hayrettin Paşa Sismik Arama Gemisi'ni ve daha sonra Fatih ve Yavuz Sondaj Gemisi'ni Doğu Akdeniz'e sondaj faaliyetleri amacı ile göndermesi başta Rum Yönetimi ve Yunanistan olmak üzere Avrupa Birliği (AB) üyesi devletlerin sert tepkisine neden olmuştur.

Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'a ek olarak Doğu Akdeniz'de GKRY'nin verdiği ruhsatlar ile faaliyet gösteren İtalya ve Fransa gibi AB üyesi devletler de Türkiye'nin

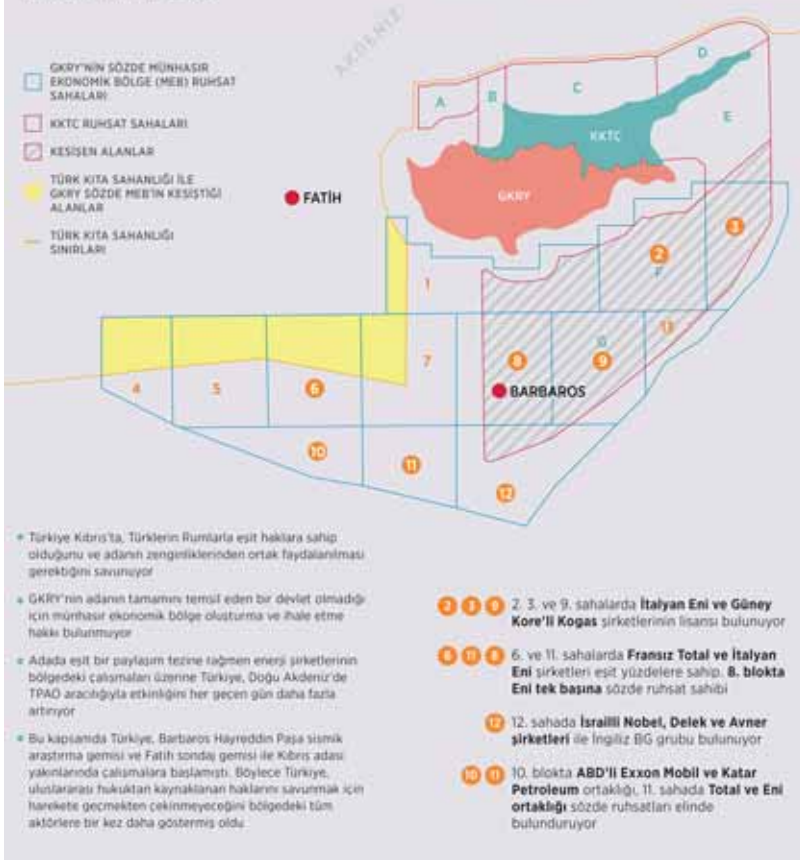
bölgedeki faaliyetlerinden rahatsızlık duyduklarını belirtmektedirler. Hatta Türkiye'nin 2018'de İtalyan ENI şirketine ait gemiye yönelik benzer engelleme girişimlerine karşı 2019 Mayıs ayında Rum Yönetimi ve Fransa savunma bakanları bir araya gelerek Güney Kıbrıs Mari'de bulunan Vangelos Florakis deniz üssünün geliştirilmesi ve Fransız savaş gemileri tarafından kullanımını öngören savunma iş birliği anlaşması imzalamışlardır. Bunun dışında AB'nin Akdeniz'e kıyası olan üyelerinden

oluşan ve MED7 olarak adlandırılan Malta, Kıbrıs Rum Yönetimi, Fransa, İtalya, Yunanistan, Portekiz ve İspanya'dan oluşan grubun liderleri 2019 Haziran ayında Malta'nın başkenti Valetta'da gerçekleştirdikleri zirve sonrasında yayınladıkları ortak bildiriye Rum Kesimi ile tam dayanışma içinde olduklarını vurgulamışlardır. Ayrıca bu ülkeler, Türkiye'nin uluslararası hukuk ve iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde yükümlülüklerini yerine getirerek GKRY'nin MEB alanlarında "yasa dışı sondaj faaliyet-

Doğu Akdeniz'de enerji denklemi

Son yıllarda Türkiye, İsrail, Mısır, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Güney Kıbrıs Rum Kesimi (GKRY) ve Yunanistan ile uluslararası aktörlerin Doğu Akdeniz'de yürüttüğü hidrokarbon arama faaliyetleri bölgede suların yeniden ısınmasına yol açıyor

lerini” sonlandırması gerektiğini ve aksi durumda da AB'nin gereken önlemleri alacağını ifade etmişlerdir.

AB'nin Dışişleri ve Güvenlik Politikasından Sorumlu Yüksek Temsilcisi ve Komisyon Başkan Yardımcısı Federica Mogherini, 2019 Mayıs ayında Türkiye'nin Rum Yönetimi'nin MEB alanı olarak ilan ettiği alanlardaki sondaj çalışmalarına karşı AB'nin Kıbrıs Rum Yönetimi ile tam bir dayanışma içinde olduğunu vurgula-

mıştır. Ayrıca Mogherini, Türkiye'ye derhal Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerini durdurması ve Rum Kesimi'nin MEB konusundaki egemenlik haklarına saygı duymasını çağırısında bulunmuştur. 20 Haziran 2019'da gerçekleşen Avrupa Konseyi (AK) liderler zirvesinde AB üyesi devletlerin liderleri Mogherini ile benzer ifadelerle GKRY ile tam bir dayanışma içinde olduklarını vurgulamışlardır. Aksi takdirde AB'nin gereken adımları atacağını ifade eden AB ülkelerinin liderleri, Türkiye'ye karşı olası yap-

tırımları uygulama durumundan bahsetmişlerdir.

Bu dönemde özellikle GKRY ve Yunanistan'ın baskısı sonrasında 2019 Temmuz'da gerçekleştirilen AB Dış İlişkiler Konseyi toplantısında üye devlet Dışişleri Bakanları Türkiye'ye yaptırım uygulama kararı almıştır. Bu kapsamda toplantıda Türkiye ile ekonomi ve ticari ilişkilere ilişkin kurumsal ve üst düzey siyasi diyalogun ve Kapsamlı Hava Taşımacılık Anlaşması müzakerelerinin askıya alınması ve Türkiye'nin 2020'ye kadar AB'den alması öngörülen katılım öncesi mali fonlarda €145.8 milyon kesintiye gidilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca, Avrupa Yatırım Bankası'na Türkiye'ye yönelik kredilerini tekrar gözden geçirmesi çağırısı yapılmıştır. Bu yaptırım karar metninde üye ülke Dışişleri Bakanları bir kez daha Türkiye'ye Rum Kesimi'nin egemenlik haklarını ihlal eden eylemlerden kaçınma, iyi komşuluk ilişkilerine uygun hareket etme ve uluslararası hukuk uyarınca “Kıbrıs'ın egemenliğine ve egemenlik haklarına saygı göstermesi” çağrısında bulunmuştur.

“ AB ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gerilmesine neden olan bu yaptırım kararının arka planında GKRY'nin Türkiye'ye karşı bir yaptırım kararı alınmadığı takdirde AB'nin Batı Balkanlara yönelik genişleme sürecine engel olma tehdidinin etkili olduğu söylenebilir. ”

Metinde ayrıca Dışişleri Bakanları, GKRY'nin Türkiye ile MEB ve kıta sahanlığının belirlenmesi konularında iyi niyet, uluslararası hukuka saygı ve iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde müzakere ve diyalog başlatma önerisine tam destek verdiklerini açıklamışlardır. Türkiye, bu karara çok sert tepki göstermiş ve AB ile Türkiye arasındaki ilişkiler daha da gerilmiştir. Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın bu karara karşı yayınladığı 206 No'lu açıklamada bu kararın Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon faaliyetlerini sürdürme yönündeki kararlılığını hiçbir şekilde etkilemeyeceği vurgulandıktan sonra, Kıbrıs Türk halkının adadaki enerji kaynakları üzerindeki haklarına bu kararda hiç değinilmemesinin AB'nin Kıbrıs konusundaki önyargılı ve taraflı tutumunu gözler önüne serdiği vurgulanmıştır. Bu kararın Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz'de kendi çıkarlarını hayata geçirmek için Birlik üyeliklerini nasıl suistimal ettiklerini açık bir şekilde gösterdiği belirtilmiştir. Bu açıklamada Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerinin esas amacının Türkiye'nin kendi kıta sahanlığındaki haklarının korunması ve Kıbrıs'ın ortak sahibi olan Kıbrıs Türkleri'nin adanın kaynakları üzerindeki eşit haklarının garanti altına alınması olduğu bir kez daha vurgulanmıştır. Birliğin Türkiye'yi MEB ve kıta sahanlığı konularında GKRY ile müzakere masasına çağırmasına karşılık Türkiye, Kıbrıs meselesine nihai çözüm bulunmadan Rum Kesimi ile müzakere masasına oturmayacağını belirtmiştir. Ayrıca Türkiye, Rum Kesimi'nin esas muhatabının Ada'da kendileri ile eşit

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Başbakanı Ersin Tatar

haklara sahip olan KKTC olduğunu vurgulamıştır. Türkiye ayrıca AB'nin böyle etkisiz, gerçeklikten kopuk ve yapıcı olmayan yaptırım kararı almak yerine adadaki iki tarafı hidrokarbon kaynakları konusunda müzakere masasına oturmaya teşvik etmesinin daha rasyonel bir seçim olacağına dikkat çekmiştir.

“

AB'nin Yunanistan'ın şantajına boyun eğerek sınır sorunlarını çözememiş Kıbrıs Rum kesimini bütün adayı temsilen 2004 yılında üyeliğe kabul etmesi, Kıbrıs uyuşmazlığının çözümsüzlüğe sürüklenmesine yol açtığı gibi Kıbrıs meselesi Birliğin Türkiye ile olan ilişkilerini geliştirmesinin önündeki en önemli engellerden biri haline dönüşmüştür.

”

AB ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gerilmesine neden olan bu yaptırım kararının arka planında GKRY'nin Türkiye'ye karşı bir yaptırım kararı alınmadığı takdirde AB'nin Batı Balkanlara yönelik genişleme sürecine engel olma tehdidinin etkili olduğu söylenebilir. Rum Yönetimi'nin bu tehdidi, 1990'lı yıllarda Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine yönelik AB'nin genişleme dalgasına bütün adayı temsilen GKRY'nin dahil edilmemesi durumunda Yunanistan'ın bu genişlemeye engel olma tehdidine benzetilebilir. Nasıl ki Yunanistan 1981 yılındaki üyeliğinden sonra AB üyeliğini Türkiye'ye karşı bir silah olarak kullandıysa GKRY de 2004 yılından bu yana AB üyeliğini Türkiye'ye karşı silah olarak kullanmaktadır. Bunun son örneği de bu yaptırım kararı ile açık bir şekilde görülmektedir.

AB'nin Yunanistan'ın şantajına boyun eğerek sınır sorunlarını çözememiş Kıbrıs Rum Kesimi'ni bütün adayı temsilen 2004 yılında üyeliğe kabul etmesi, Kıbrıs uyuş-

mazlığının çözümsüzlüğe sürüklenmesine yol açtığı gibi Kıbrıs meselesi Birliğin, Türkiye ile olan ilişkilerini geliştirmesinin önündeki en önemli engellerden biri haline dönüşmüştür. Bunun ilk göstergesi olarak da GKRY'nin baskısı ile 11 Aralık 2006'da AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'nin aldığı kararla Ankara Anlaşması Ek Protokolü'nün Türkiye tarafından yeterince uygulanmadığı gerekçesiyle Türkiye ile yürütülen katılım müzakereleri 8 fasılda askıya alınmış ve bu fasılların açılması için Kıbrıs temel kriter olarak belirlenmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin Ankara Anlaşması Ek Protokolü kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde hiçbir faslın kapatılmaması kararlaştırılmıştır. Bu ka-

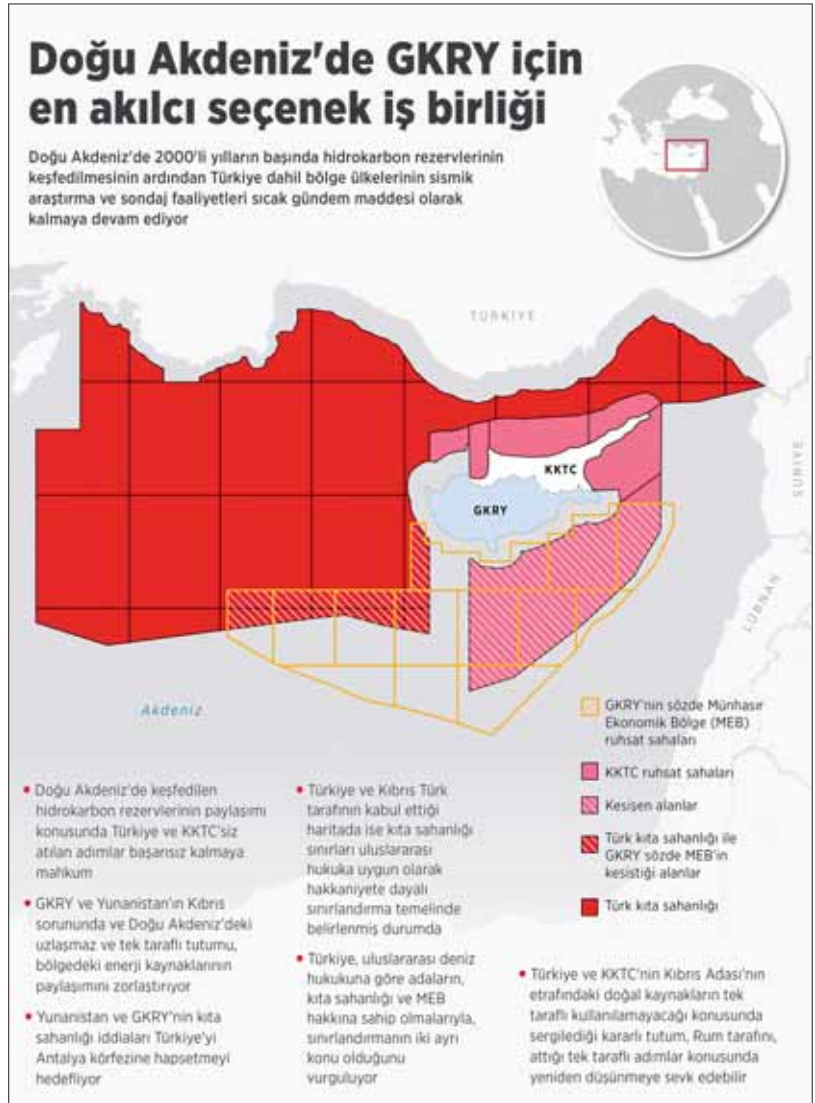
rarın arkasındaki asıl neden Rum Kesimi'nin, Türkiye'yi liman ve havaalanlarını GKRY'nin uçak ve gemilerine açmaya zorlamak istemesidir. Türkiye ise buna karşılık KKTC'ye uygulanan izolasyonun gevşetilerek Avrupa'nın KKTC limanları ile ticaret yapmasını ve Ercan Havaalanı'nın dünyaya açılması gerektiğini vurgulamıştır. GKRY ayrıca 2009 yılında 6 fasılda daha müzakerelerin askıya alınmasını talep etmiş ve diğer üye devletlerden destek bulamayınca bu fasıllarda müzakerelerin açılmasını tek taraflı olarak veto etmiştir. Görüldüğü gibi 2004 yılındaki üyeliği sonrası süreçte GKRY, Türkiye-AB ilişkilerini olumsuz anlamda etkileyen bir unsur haline gelmiştir.

“
AB açısından en iyi tercih GKRY'nin tezlerini koşulsuz şekilde desteklemek yerine adadaki her iki tarafı sorunun çözümü için müzakere masasına oturmaya teşvik etmek olmalıdır.
 ”

AB'nin bu yaptırım kararına rağmen AB içinde bu karara temkinli yaklaşan aktörler de bulunmaktadır. Özellikle İspanya Dışişleri Bakanı ve AB'nin müstakbel Dışişleri ve Güvenlik Politikasından Sorumlu Yüksek Temsilcisi ve Komisyon Başkan Yardımcısı Josep

Borrell'in AB'nin diğer üyelerine yönelik yaptığı uyarı bu açıdan önemlidir. Borrell, Avrupa'nın GKRY'nin yanında olduğu ve uluslararası hukuka saygıdan yana olduğunu vurguladıktan sonra bu konunun bir uluslararası hukuk meselesi olduğunu ve AB üyesi devletlerin Türkiye'ye yönelik yaptırım konusunu bir kez daha gözden geçirmeleri gerektiğini belirtmiştir. Yaptırımların bir kez uygulandıktan sonra caydırıcılığını yitirdiğini hatırlatan Borrell, sorunun yaptırımlarla değil müzakere yoluyla çözülmesi ve bu nedenle Türkiye ve GKRY arasında müzakerelerin başlaması için iki tarafın teşvik edilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Borrell'in bu konudaki tespiti doğru çıkmış ve yaptırımlar Türkiye üzerinde caydırıcı bir etki yapmadığı gibi Türkiye-AB hattındaki gerilimi daha da artırmıştır. Her ne kadar AB, Türkiye'nin "GKRY'ne ait MEB alanlarında" sondaj faaliyetlerini sürdürmesi halinde yeni yaptırımların söz konusu olabileceğini vurgulamış olsa da AB'nin özellikle göç ve güvenlik ile ilgili konularda Türkiye'nin iş birliğine ihtiyaç duyduğu göz önüne alınırsa daha sert yaptırımlar pek olası gözükmemektedir. Bu çerçevede AB'nin erken dönemde aldığı yaptırım kararını Batı Balkanlar genişlemesini veto etme tehdidinde bulunan GKRY'ni memnun etme yönünde atılmış adım olarak değerlendirmek mümkün gözükmemektedir.

Bu süreçte, AB açısından en iyi tercih GKRY'nin tezlerini koşulsuz şekilde desteklemek yerine adadaki her iki tarafı sorunun çözümü için müzakere masasına oturmaya teşvik etmek olmalıdır. İspanya Dış-

işleri Bakanı Borrell'in de doğru bir şekilde altını çizdiği gibi AB için doğru tercih yaptırım değil diplomasi ve müzakere olmalıdır. Özellikle bölgeden çıkarılacak enerji kaynaklarının Avrupa'ya taşınmasında en ekonomik yolun Türkiye'den geçtiği gerçeği Doğu Akdeniz'deki enerji denkleminde AB açısından Türkiye'nin stratejik önemini bir kat daha artırmaktadır. Açık bir şekilde görülmektedir ki AB'nin uyguladığı yaptırım siyaseti, Türkiye'nin bu konudaki kararlılığında en ufak bir kayba neden ol-

madığı gibi bölgedeki gerginliği artırmaktadır. Bu açıdan AB, adadaki Türklerin de enerji kaynakları üzerindeki haklarını güvence altına alacak kapsamlı ve hakkaniyetli bir paylaşım anlaşması için tarafları teşvik etmelidir. Böyle bir anlaşma, Kıbrıs sorununun nihai çözümü yönünde olumlu bir katkı yapacağı gibi Doğu Akdeniz'de gerginliği azaltacak ve bölgenin uzun vadede istikrarsızlık kaynağı değil barış, istikrar ve refah denizi haline gelmesine katkıda bulunacaktır. ■